

גבולות היחידה: במדבר פרק כ' פסוקים ז'-י"ג

נושא היחידה: חטא מי מריבה

מספר שיעורים: 1

כתבה: נורית שלזינגר

כללי:

בפסוקים הקודמים ראינו, שלאחר מות מרים לא היה מים לעדה. בני ישראל פונים בתלונה אל משה ואהרון, ואלה ניגשים אל פתח אוהל מועד ונופלים על פניהם. ואז ה' מנחה את משה ואהרון מה לעשות: הוא מורה להם להוציא מים מן הסלע בעזרת דיבור אל הסלע. משה מכה במטהו על הסלע, יוצאים מים, והעם שותה. היחידה מסתיימת בהענשת משה ואהרון בכך שלא יזכו להכניס את העם לארץ ישראל.

פתיחה:

עסקנו בשיעור הקודם בבעיית המים שניצבה בפני בני ישראל. אין זו הפעם הראשונה שבה בני ישראל מתמודדים עם בעיית מים במדבר.

אילו מקרים של מחסור במים אתם זוכרים, וכיצד נפתרה אז הבעיה?
התלמידים יאמרו את האירועים שהם זוכרים: מרה (שמות ט"ו), רפידים (שמות י"ז).

נראה כיצד נפתרה הפעם בעיית המים!

חשוב להזכיר בפתיחת השיעור את האירוע ברפידים, שבו נצטוו משה להוציא מים מן הסלע על ידי הכאה – "והכית בצור", כדי שניתן יהיה אחר כך להבחין בינו לבין האירוע הנוכחי, שבו הוא נצטוו לדבר.

עיון בפסוקים:

סיימנו את השיעור הקודם בהגעתנו של ה': "וַיִּקְרָא כְּבוֹד ה' אֲלֵיהֶם". ה' ינחה את משה ואהרון כיצד לתת מים לעם.

נקרא את פסוקים ז'-ח':

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר קַח אֶת הַמִּטָּה וְהַקֵּהל אֶת הָעֵדָה אֹתָהּ וְאֶהְרֵן אַחֲרָיִךְ וְדַבַּרְתֶּם אֵל הַסֵּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִימֵי וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מִיַּם מִן הַסֵּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם. (בעירם – המקנה שלהם)

נבקש מהתלמידים להעתיק את כל הפעלים שמופיעים בציווי:

קח, והקהל, ודברתם, ונתן, והוצאת, והשקית (כדאי לשים לב לכך שהפועל "ונתן" מתייחס למה שיעשה הסלע, ולא לפעולה של משה ואהרון).

עכשיו נקרא את ביצוע הדברים על ידי משה ואהרן - פסוקים ט'-י"א:
 וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַמַּטֵּה מִלִּפְנֵי ה' כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ. וַיִּקְהִילוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הַקֵּהֶל אֶל פְּנֵי הַסֹּלַע
 וַיֹּאמְרוּ לָהֶם שִׁמְעוּ נָא הַמְרִים הַמֵּן הַסֹּלַע הַזֶּה נֹצֵיא לָכֶם מַיִם. וַיִּרְם מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ וַיַּךְ אֶת
 הַסֹּלַע בַּמַּטֵּהוּ פַּעַמַּיִם וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים וַתִּשְׁתַּת הָעֵדָה וּבְעִירָם.

ניתן לתלמידים טבלה להשוואה בין הציווי לביצוע. התלמידים יעתיקו לקווים שבצד הימני את הפעלים שכתבו קודם, ואז ישלימו את מילות הפסוקים. הטבלה שיקבלו התלמידים, תיראה כך:

הביצוע	הציווי
<u>ויקח</u>	_____
<u>ויקהילו</u> <u>ויאמרו</u>	_____
<u>וירם</u> <u>ויב</u>	_____
<u>ויצאו</u>	_____
<u>ותשת</u>	_____

הטבלה המושלמת תיראה כך:

הביצוע	הציווי
<u>ויקח</u> משה את המטה מלפני ה' כאשר ציוהו	<u>קח</u> את המטה
<u>ויקהילו</u> משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע <u>ויאמרו</u> להם שמעו נא המורים...	<u>והקהל</u> את העדה אתה ואהרן אחיך
<u>וירם</u> משה את ידו <u>ויב</u> את הסלע במטהו פעמיים	<u>ודיברתם</u> אל הסלע לעיניהם <u>ונתן</u> מימיו
<u>ויצאו</u> מים רבים	<u>והוצאת</u> להם מים מן הסלע
<u>ותשת</u> העדה ובעירם	<u>והשקית</u> את העדה ואת בעירם

נבקש מהתלמידים להשוות בכל שורה בין הציווי לביצוע. האם הביצוע היה מדויק?
 ניתן לראות, שישנם פרטים שבהם הביצוע מתאים לציווי: לקיחת המטה, הקהלת העם,
 יציאת המים ושתיית העם.

אך ישנם גם שינויים: השינוי הבולט ביותר, כמובן, הוא ההכאה על הסלע במקום דיבור. שינוי נוסף הוא העובדה, שמשה דיבר אל העם – דבר שלא נצטווה לעשותו.

למורה: אם התלמידים יעלו הבדלים נוספים, ניתן להתייחס גם אליהם (אך אם זה לא יעלה בכיתה – ניתן להתעלם מכך בשיעור):

- בציווי כתוב: "והוצאת להם מים" – משה הוא שיזכה להוציא את המים (על ידי הדיבור אל הסלע), ואילו בביצוע: "ויצאו מים רבים" – המים יצאו מעצמם - הוצאת המים אינה נקראת על שם משה. (אולי מכיוון שחטא, לא זכה שהפעולה תיקרא על שמו?)
- בציווי כתוב: "והשקית את העדה ואת בעירם" – משה יתן לעם לשתות, ואילו בביצוע: "ותשת העדה ובעירם" – שתו בעצמם. הרמב"ן מעיר על כך: "והשקית את העדה – שתצווה אותם לשתות לפניך, וכל זה לפרסם הנס, ובמעשה לא הזכיר כן וישק את העדה ואת בעירם, אבל אמר ותשת העדה ובעירם, כי מרוב הצימאון ובראותם מים רבים נוזלים, מיד נפלו על הנחל ושתו."

אם כן, בעיית המים נפתרה, אך אז מגיעה תגובת ה' לאירוע: נקרא את פסוק י"ב:

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן יַעֲן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִכֵּן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקֶּהֱל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם."

משה ואהרון מקבלים עונש כבד: הם לא יזכו להיכנס עם העם לארץ ישראל. גם הם ימותו במדבר.

מדוע קיבלו משה ואהרון עונש כה חמור? מה בעצם היה חטאם?

נשמע את תשובות התלמידים.

בפשטות נראה, שהחטא היה בכך שהם דיברו אל הסלע במקום להכות אותו.

אך מפרשים רבים לא קיבלו הסבר זה כפשוטו כי הוא מעלה מספר תמיהות. נביא את העיקריות שבהן:

- נכתוב על הלוח את פסוק י"ב. נזמין תלמיד להקיף את המילים בפסוק שבהן מופיע הנימוק שנותן ה' לעונשם של משה ואהרון: "יען לא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל". בדברי ה' כתוב, שהם נענשו על כך שלא האמינו בה' להקדישו לעיני בני ישראל. מה משמעות הדבר? לא כתוב כאן בפירוש, שהחטא היה ההכאה במקום דיבור אל הסלע.
- האם שינוי כה קל מצדיק עונש כה חמור?
- מכיוון שנאמר למשה לקחת את המטה, הגיוני שהוא היה אמור להכות בו, ולא דווקא לדבר בלבד (רמב"ן).

פרשנים שונים ניסו ליישב את התמיהות הללו, ואנחנו נביא את הסברו של רש"י:

- רש"י אכן רואה את החטא בכך שהכו על הסלע ולא דיברו אליו. את העובדה שהחטא מוצג כהפסד ההזדמנות לקדש את ה', רואה רש"י בכך שקידוש ה' היה יכול להיות בזה שבני ישראל היו לומדים קל וחומר מהסלע: "מה סלע זה שאינו

מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה, מקיים דיבורו של מקום, קל וחומר אנו."
(רש"י פס' י"ב, ד"ה "יען לא האמנתם בי")

פרשנים אחרים הסבירו את החטא בדרך אחרת. למשל:

- הרמב"ם פירש, שמשה רבנו חטא בכך **שכעס על העם**, באומרו "שמעו נא המורים" ("המורים" - משמעו לפי רש"י – סרבנים, או שוטים, מורים את מוריהם).

חשוב להתייחס כאן לכל מה שאנו יכולים ללמוד מפרשייה זו – עיינו כאן בהמשך, בחלק "מסרים והפנמה".

הצעות להמחשה:

ניתן להזמין תלמידים להציג את האירוע – לקיחת המטה, דברי התוכחה של משה לעם וההכאה פעמיים על הסלע.

מסרים והפנמה:

- מריבוי הפירושים ומכך שהחטא אינו מפורש ממש בכתוב, ניתן ללמוד מספר דברים:
- התורה לא פירשה לגמרי את חטאו של משה, כדי לשמור על כבודו.
 - ייתכן שהחטא אכן היה קל, ובכל זאת נענשו משה ואהרון בחומרה, מכיוון ש"הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה" (בבלי, בבא קמא נ.).
 - בכל קורותיו של משה רבנו לא מצאנו שום חטא, חוץ מכאן! – "גדול מי שחטאיו ספורים" (ריה"ל ספר הכוזרי, מאמר א' פסקה צ"ג).
 - אחריותם של מנהיגים, שמשמשים דוגמה לציבור, ושמכל מעשה שלהם הציבור לומד, כפי שכתב הרמב"ם בענייננו: "דקדק עמו הקב"ה... שכן תנועותיו כולן ודברותיו – הכל למדים מהם" (הרמב"ם שמונה פרקים, פרק ד).

סיכום:

בסיום, מקבל האירוע שם: "מי מריבה". נקרא את פסוק י"ג:
"הָמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת ה' וַיִּקְדָּשׁ בָּם". – למרות החטא (ולא חשוב איך נסביר אותו), בכל מקרה שמו של הקב"ה התקדש על ידי הוצאת המים מן הסלע.

ומעניין גם לשים לב, שהאירוע נקרא על שם הריב שרבו בני ישראל עם ה', ולא על שם חטאם של משה ואהרון. אולי גם מכך ניתן ללמוד, שחטאם לא היה גדול, אך הם נענשו כי

ה' מדקדק עם צדיקים כחוט השערה. כמו כן, ניתן ללמוד מכך שגם לעם ישראל יש חלק באירוע זה, בכך שהתלוננו ודיברו בכפיות טובה כלפי ה' ומשה.